

**UNIVERZITA KARLOVA
V PRAZE
3. LÉKAŘSKÁ FAKULTA**

Klinika otorinolaryngologická

Petra Sůrová

**Duplicitní zhoubné nádory u pacientů
s karcinomy hlavy a krku.**

*Second primary tumors in patients with head and
neck cancers.*

Diplomová práce s preventivním zaměřením.

Praha, říjen 2006.

Autor práce: Petra Sůrová

Studijní program: Všeobecné lékařství

Magisterský studijní obor.

Vedoucí práce: **MUDr. Aleš Čoček**

Pracoviště vedoucího práce: **Klinika otorinolaryngologie FNKV**

Datum a rok obhajoby: . . 2006

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato diplomová magisterská práce byla používána ke studijním účelům.

V Praze dne 13. října 2006

Petra Sůrová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala zadavateli mé práce MUDr. Aleši Čočkovi, dále MUDr. Kateřině Pancové, MUDr. Radce Lohynské, Ing. Janě Vránové za velice ochotnou pomoc při zpracování této diplomové práce.

Obsah

Obsah	5
Úvod	7
1. Vymezení pojmu „zhoubné nádory hlavy a krku“	8
1.1 <i>Zhoubné nádory rtu a dutiny ústní</i>	10
1.1.1 <i>Karcinom rtu C 00</i>	10
1.1.2 <i>Karcinom dutiny ústní C01 - 06</i>	10
1.2 <i>Zhoubné nádory dutiny nosní a vedlejších dutin paranasálních C30 – 31</i>	11
1.3 <i>Zhoubné nádory faryngu</i>	11
1.3.1 <i>Nasopharyngeální karcinom C 11</i>	11
1.3.2 <i>Zhoubné nádory hypofaryngu C 13</i>	12
1.3.3 <i>Zhoubné nádory orofaryngu C 10</i>	13
1.4 <i>Zhoubné nádory laryngu C 32</i>	13
1.5 <i>Zhoubné nádory slinných žláz C 07 - 08</i>	14
1.6 <i>Zhoubné nádory štítné žlázy C 73</i>	14
1.7 <i>Zhoubné nádory kůže hlavy a krku C 44 - 43</i>	15
1.8 <i>Maligní lymfomy hlavy a krku</i>	17
2. Rizikové faktory vzniku nádorů hlavy a krku	18
2.1 <i>Etiopatogeneze nádorového procesu (kancerogeneze)</i>	18
2.1.1 <i>Etapy maligní transformace</i>	18
2.1.2 <i>Genetická podmíněnost nádorových onemocnění</i>	19
2.1.3 <i>Nádorová imunologie</i>	20
2.1.4 <i>Nejčastější rizikové faktory spojené s rozvojem zhoubných nádorů hlavy a krku</i>	21
3. Duplicita nádorů u pacientů se zhoubnými nádory hlavy a krku	24
3.1 <i>Teorie duplicitního výskytu</i>	24
3.2 <i>Studie sekundárně primárních nádorů u pacientů s malignitou v oblasti hlavy a krku hospitalizovaných ve FNKV</i>	24
3.3 <i>Prevence zhoubných nádorů v oblasti hlavy a krku</i>	27
3.3.1 <i>Kouření a alkohol</i>	28
3.3.2 <i>Význam chemoprevence deriváty vitamínu A</i>	29
3.3.3 <i>Nesteroidní antirevmatika (COX – 2 inhibitory) jako chemoprevence nádorů hlavy a krku</i>	30
3.3.4 <i>Genová terapie a malignity hlavy a krku</i>	30
3.4 <i>Kontrola rizik zhoubných nádorů</i>	31
Souhrn	32
Summary	33
Závěr	34

Seznam použité literatury	35
Příloha 1	36
Tabulka č.8 TNM klasifikace karcinomu rtu a dutiny ústní	36
Tabulka č.9 Rozdělení podle stádií.....	37
Tabulka č.10 TNM klasifikace karcinomu dutiny nosní a paranazálních dutin.....	37
Tabulka č.11 Rozdělení dle stádií.....	39
Tabulka č.12 TNM klasifikace karcinomu faryngu.....	39
Tabulka č.13 Rozdělení dle stádií.....	41
Tabulka č.14 TNM klasifikace karcinomu hrtanu	41
Tabulka č.15 Rozdělení dle stádií.....	43
Příloha 2 – Kazuistika	44

Úvod

Téma této diplomové práce „Duplicitní zhoubné nádory u pacientů s karcinomy hlavy a krku“ jsem si vybrala na základě mého zájmu o onkologickou problematiku. Nádorová onemocnění představují a patrně ještě dlouhou dobu představovat budou druhou nejčastější příčinu všech úmrtí. Celosvětová incidence přesahuje v průměru půl milionu případů. Nádory hlavy a krku patří mezi nejvíce agresivní malignity s vysokou incidencí zakládání metastáz. Karcinomy ORL oblasti souhrnně představují asi 5 % všech zhoubných nádorů a jejich počet ročně stále stoupá. Muži jsou postiženi 2 – 8x častěji než ženy. Vícečetné nádory u pacientů s karcinomem v oblasti hlavy a krku mají vysokou incidenci a nepříznivě se podílejí na jejich prognóze. Sekundárně primární nádor vzniká ve 3 – 7 % případů pacientů se squamózním karcinomem v oblasti hlavy a krku.

Příčiny, vedoucí ke vzniku nádorových onemocnění, jsou nám jednak dány a jsou tedy těžce ovlivnitelné (genetická predispozice, různá onemocnění zasahující negativně do imunitního systému organismu, věk...), jednak jsou způsobeny faktory ovlivnitelnými částečně (chemické látky v životním a pracovním prostředí...) a úplně (kouření, alkoholismus, nevhodná strava, nedostatek pohybu...). Vzhledem k tomuto faktu je nejlepší léčbou těchto zhoubných nádorů jejich prevence. Tato práce má dva smysly. Prvním je potřeba poukázat na význam preventivních opatření. Druhým je nutnost pamatovat v rámci diagnostiky na vysokou incidenci mnohočetných nádorů u pacientů se zhoubnými tumory v ORL oblasti a aktivně přistupovat k detekci sekundárně primárních malignit, které mají zásadní vliv na prognózu a dlouhodobé přežívání pacientů. Vedoucí příčinou smrti u pacientů s karcinomem hlavy a krku je totiž rozvinutí sekundárně primární malignity.

1. Vymezení pojmu „zhoubné nádory hlavy a krku“.

Nádory hlavy a krku jsou pojmem, který v sobě zahrnuje celkem pestrou nehomogenní skupinu maligních tumorů, jež se objevují v těchto topograficky blízkých oblastech :

- **dutina ústní** – rty, tvář, jazyk, gingiva s alveolárním výběžkem, spodina dutiny ústní;
- **hltan** – epipharynx, oropharynx, nasopharynx;
- **dutina nosní a paranasální siny**;
- **hrtan**;
- **velké slinné žlázy** (příušní, podčelistní, podjazyková) a **malé slinné žlázy** (jsou řazeny dle anatomické lokalizace svého původu).

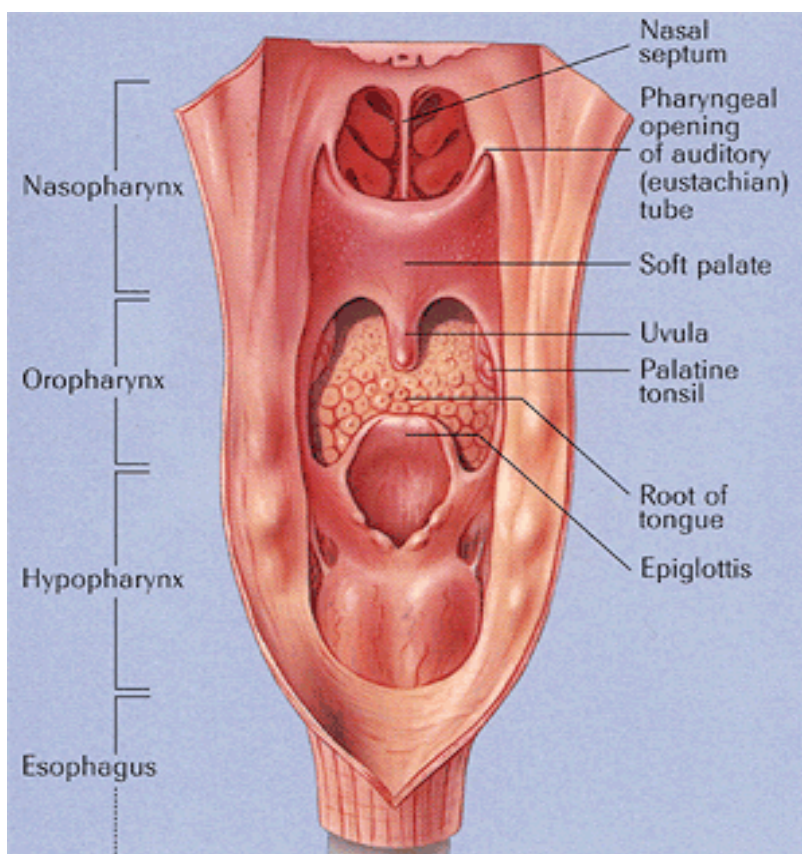

Image made available by a generous grant from Bristol-Myers Squibb

Obrázek č.1 Anatomie orofaryngeální oblasti

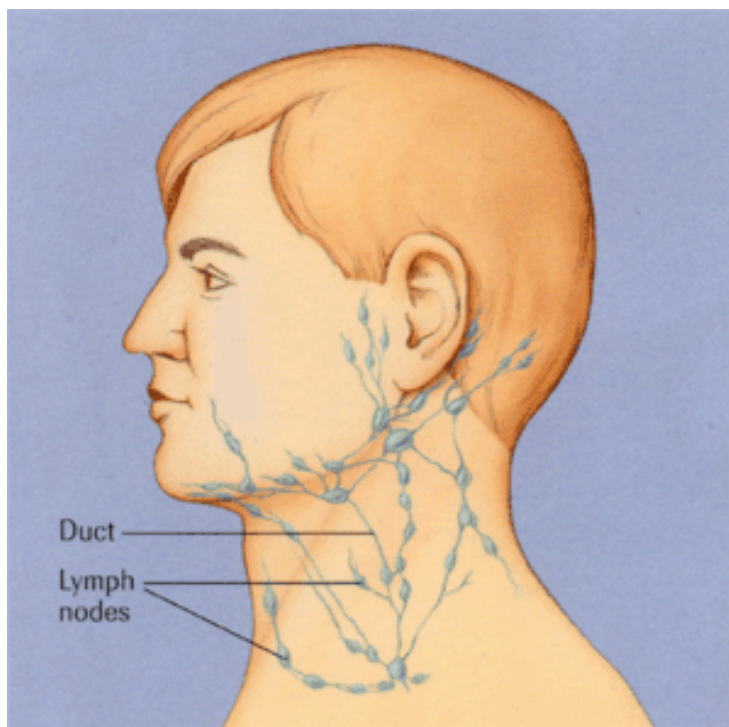

Image made available by a generous grant from Bristol-Myers Squibb

Obrázek č.2 Lymfatický systém hlavy a krku

Mnoho autorů do tohoto pojmu zahrnuje též **zhoubné kožní nádory** hlavy a krku, **malignity krčních lymfatických uzlin a štítné žlázy**.

Histopatologicky se nejčastěji jedná o maligní epitelové novotvary – **karcinomy**. Z histologicky odlišných malignit jsou v této oblasti relativně časté **maligní lymfomy** a **uzlinové metastázy** nádorů ze vzdálených oblastí (karcinom prsu, ovaria, varlat,...). Vzácné jsou nádory mesenchymové – **sarkomy**, a **nádory z nervové tkáně**.

Společnou charakteristikou nádorů ORL oblasti je jednak jejich histologická skladba, kdy **90 – 95 % malignit tvoří dlaždicobuněčné (squamózní, spinocelulární) karcinomy** s různým stupněm vyžívání, jednak tendence k **lokálnímu šíření s časným vznikem lokoregionálních metastáz (8)**. Metastázy v regionálních uzlinách bývají u 50 – 80 % nemocných zjišťovány již v období diagnózy, naproti tomu vzdálené metastázy jsou relativně vzácné (10 – 12 % nemocných) a pokud se vyskytnou, tak převážně v plicích (8). Částečně společné jsou i rizikové faktory (8).

1.1 Zhoubné nádory rtu a dutiny ústní.

Z hlediska histologického se jedná téměř výlučně o karcinomy.

1.1.1 Karcinom rtu C 00

Tento nádor je nejčastějším nádorem v oblasti dutiny ústní. V 90 % případů je postižen dolní ret (8). Nejvyšší výskyt je u mužů v 6. a 7. dekádě (8). Prezentuje se ve formě exofytické (papilární) nebo endofytické (tuhý infiltrát záhy ulcerující).

V patogenezi hraje roli zejména expozice UV záření. Prekancerózní lézi je keratóza nebo leukoplakie.

Většinu tvoří dobře diferencované **dlaždicobuněčné karcinomy**. Na horním rtu se mohou objevit též **bazaliomy**.

1.1.2 Karcinom dutiny ústní C01 - 06

Nádory dutiny ústní vycházejí z těchto struktur – volného jazyka, tvrdého a měkkého patra, bukální sliznice, spodiny dutiny ústní, dásní a zubů.

Vyskytují se zejména po 40. roce věku, častěji u mužů s poměrem 3 : 1 (8). Převažujícím histologickým typem je **dlaždicobuněčný karcinom**.

Studie ukazují, že jejich vývoj má úzkou spojitost s kouřením a užíváním alkoholu. Mezi další rizikové faktory patří genetická vnímavost, strava (deficit vitamínu A), viry (HSV – 1, HPV), chronická mechanická iritace (zubní náhrady), ústní malhygiena, expozice UV.

Nádory alveolárního výběžku a trigonum retromolaris se vyskytují 4x častěji u žen (13). Průvodními symptomy jsou bolest zhoršující se při žvýkání, vypadávání zubů, intermitentní krvácení.

Nádory spodiny dutiny ústní se nejčastěji vyskytují okolo 60. roku věku (13). Nachází se 3x častěji u mužů a typicky se prezentují jako velmi bolestivé infiltruující léze (13).

Nádory jazyka se průměrně diagnostikují okolo 60. roku a muži jsou postiženi 3x více než ženy (13). Mohou být infiltrativní nebo exofytické. Hlavním symptomem je bolest. Mají velké riziko časného postižení lymfatických uzlin a bilaterálního šíření.

Nádory tvrdého patra jsou 8x častější u mužů (13). Jedná se o **squamózní karcinomy**, minoritní podíl mají **nádory malých slinných žláz** (adenoidně cystický karcinom, adenokarcinom).

Nádory vycházející z bukální mukózy jsou často exofytické. Průvodním symptomem je obvykle bolest, následovaná krvácením a obtížným žvýkáním.

1.2 Zhoubné nádory dutiny nosní a vedlejších dutin paranazálních C30 – 31

Nádory této oblasti jsou vzácné, s incidencí méně než 1 / 100 000 (8). Častější jsou u mužů s poměrem 2 : 1 (8). Malignity maxilárního sinu jsou 2x častější než léze dutiny nosní (8).

Nejčastějším typem nádoru v této oblasti je **squamózní karcinom**. Většinou je dobře ohraničený a pomalu rostoucí, s malou tendencí metastazovat jak lokálně, tak i regionálně a distálně. V horní části dutiny nosní se vyskytuje také **adenokarcinom** a **esthesioneuroblastom**, v paranazálních sinech též **adenokarcinom**, **adenoidně cystický karcinom** a **mukoepidermoidní karcinom**. Vzácné jsou **nádory kostí**, **teratokarcinomy**, **sarkomy** a **lymfomy**.

Rizikové faktory spojené s jejich vznikem zahrnují expozici niklu, chrómu, azbestu, prachu vznikajícím ve dřevozpracovatelském průmyslu a při zpracování kůže. Pravděpodobně i chronická sinusitis může být rizikovým faktorem nádorů vedlejších dutin paranazálních.

1.3 Zhoubné nádory faryngu.

Karcinomy hltanu představují druhou nejčastější lokalitu výskytu zhoubných nádorů orofaciální oblasti. Incidence v ČR se souhrnně udává 3 / 100 000 (8).

1.3.1 Nasopharyngeální karcinom C 11

Tento nádor se vyskytuje ve 3 histologických formách :

- **typ 1 - keratinizující (diferencovaný) dlaždicobuněčný karcinom,**
- **typ 2 - nekeratinizující dlaždicobuněčný karcinom,**

- **typ 3 - nediferencovaný karcinom** (pro silnou příměs lymfocytů též nazýván lymfoepiteliom).

Nediferencované nádory jsou nejčastější. Mohou růst jak infiltrativně, tak expanzivně. Mnoho z nich infiltruje okolní tkáň. Klinicky má **typ 1** největší riziko nekontrolovatelného lokálního růstu a nízký potenciál regionálního nebo distančního šíření než **typy 2 a 3**, které mají vysokou frekvenci metastazování do regionálních lymfatických uzlin.

Hlavní vrchol výskytu NP karcinomu je u osob ve 40. – 50. roce věku (8). Poměr muži – ženy je 2 : 1 (8).

Hlavní kauzativní faktory, způsobující vznik tohoto nádoru, jsou strava, viry a genetická vnímavost. V některých oblastech světa, jako je např. Severní Afrika, Jižní Čína či Aljaška, je výskyt NP karcinomu endemický. Úlohu v etiopatogenezi hrají virová agens a stravovací návyky. Mnoho lidí zde konzumuje nasolené maso a ryby. Vařením těchto pokrmů se uvolňují nitrosaminy, které se dostávají horními dýchacími cestami přes mukózní membrány nazofaryngu a dávají zde vzniku změnám, které zvyšují riziko vzniku karcinomu. Neméně významným agens je EBV, který latentně perzistuje v těle mnoha lidí. Je spojen s takovými nádory, jako je Burkittův lymfom, imunoblastický lymfom a nasopharyngeální karcinom. Byl nalezen ve vzorcích tohoto karcinomu a je prokázána jeho schopnost vyvolat maligní změny u laboratorní buněčné populace. Genetická predispozice u osob s určitým typem HLA, zvláště H2, BW46 a B17, zvyšuje incidenci této nemoci.

1.3.2 Zhoubné nádory hypofaryngu C 13

Okolo 70 % lézí je nalezeno v pyriforních recesech, následují léze zadní faryngeální stěny (okolo 25 %) a postkrikoidní oblasti (okolo 5 %). Tyto nádory mají u nás narůstající incidenci, která činí 1,4 / 100 000 obyvatel (8). Většina se vyskytuje u mužů, a to až 12x častěji než u žen (8).

Z patologického hlediska se jedná zejména o **squamózní karcinomy**. Obecně se chovají agresivně, šíří se lokálně, brzy metastazují do lymfatických uzlin (často bilaterálně) s vysokou frekvencí zakládání vzdálených metastáz.

1.3.3 Zhoubné nádory orofaryngu C 10

Dle anatomické lokalizace je dělíme na karcinomy :

- kořene jazyka,
- tonzilární oblasti (tonzily, tonzilární oblouky, měkké patro)
- zadní stěny faryngu.

Orofaryngeální karcinom je 5 - 8x častější u mužů a typicky se vyskytuje mezi 50. – 70. rokem života (13). Histologicky se jedná zejména o **squamózní karcinom**. Má velkou tendenci šířit se lymfatiky, roste jak exofyticky, tak infiltrativně.

1.4 Zhoubné nádory laryngu C 32

Larynx tvoří 3 části :

- glottis (pravé hlasivkové vazy);
- supraglottis (nepravé hlasivkové vazy, epiglottis, aryepiglottické vazy);
- subglottis (část pod pravými hlasivkovými vazy).

Více jak 95 % primárních nádorů laryngu tvoří **squamózní karcinom**, který je současně i nejčastějším zhoubným nádorem ORL oblasti (8). Z 95 % postihuje zejména muže, s incidencí 9,5 / 100 000 (8). Objevuje se po 40. roce věku s maximem výskytu okolo 60 let (8). Jedná se zejména o kuřáky a nadměrné konzumenty alkoholu. Další rizikové faktory představuje dlouhodobé přetěžování hlasu, chronická laryngitis, stravovací návyky, chronický gastrický reflux, expozice dřevěnému prachu, azbestu a ionizujícímu záření. Kromě této histologické varianty zde vznikají **sarkomy, adenokarcinomy, neuroendokrinní tumory** a raritně **metastázy** karcinomů ledvin, prsu, plic, prostaty a gastrointestinálního traktu.

Supraglottické karcinomy představují méně diferencované formy, které mají tendenci k lokálně agresivnímu chování. Často vznikají na epiglottis, některé z nich ale vznikají na nepravých hlasových vazech a aryepiglottických valech. Tyto nádory téměř nikdy nedestruují chrupavku štítnou. Často metastazují do lymfatických uzlin.

Léze glottis jsou povětšinou dobře diferencované a zároveň jsou nejčastější. Díky malému množství lymfatických cest v této oblasti se

metastazování do lymfatických uzlin neobjevuje v časných stádiích (T1, T2). Karcinomy glottis jsou často detekovány brzy, protože je typicky provází změna pacientova hlasu. Experti proto doporučují, aby každý pacient se změnami hlasu, které neodezní do 1 měsíce, měl podstoupit vyšetření na ORL oddělení.

Léze subglotické oblastí jsou nejméně časté. Tyto nádory bývají nediferencované s neomezeným infiltrativním růstem. Bohužel jsou tyto typy nádorů relativně asymptomatické, a proto jsou diagnostikovány v daleko pokročilejších stádiích.

1.5 Zhoubné nádory slinných žláz C 07 - 08

Jsou nazývány též **sialomy** a zahrnují pouze nádory velkých slinných žláz. Tvoří přibližně 5 % všech maligních nádorů hlavy a krku (8). Nejvíce malignit vychází z příušní žlázy (80 %, téměř 3/4 jsou však benigní povahy) (8).

Mezi nejvíce diskutované rizikové faktory patří ionizující záření, inhalace dřevěnému prachu a genetická predispozice.

Histopatologické typy, z nichž převažují karcinomy, zahrnují :

- **Mukoepidermoidní karcinom** (32 %), unikátní v tom, že má různou škálu agresivity od low-grade stupně a pomalého růstu až k high-grade stupni a velice rychlému růstu.
- **Adenokarcinomy** (16 %) nejčastěji vycházejí z malých slinných žláz nosní dutiny a paranazálních nosních dutin.
- **Maligní smíšený nádor** (14 %) je typický pomalým, protrahovaným růstem.
- **Adenoidně cystický karcinom** (11 %) se vyskytuje nejčastěji v malých slinných žlázách a jeho zvláštností je pomalý růst a velice brzké metastazování.
- **Nediferencované a dlaždicobuněčné** (16 %).

Z nádorů jiné histogeneze jsou relativně časté **lymfomy**.

1.6 Zhoubné nádory štítné žlázy C 73

Tyto nádory patří mezi relativně vzácnější. Histopatologicky se může jednat o **sarkomy**, **maligní lymfomy**, nejčastěji však jde o **karcinomy**. Jejich

incidence je u mužů 0,1 – 3,7 / 100 000 a u žen 0,4 – 9,6 / 100 000 (8). Do štítné žlázy **metastazují** také jiné primární nádory, zejména karcinom plic, prsu, ledvin.

Z hlediska etiopatogeneze je prokázáný vztah k ionizujícímu záření, a to jak zevnímu, tak vnitřnímu. O tomto faktu svědčí epidemiologická data potvrzující vyšší incidenci karcinomu štítné žlázy u nemocných, kteří byli ozařováni v oblasti krku (např. pro hyperplazii thymu, Hodgkinovu chorobu). Svou roli zde hrají mutace různých onkogenů, určující typ karcinomu (onkogeny s tyrozinázovou aktivitou *ret* a *trk*, *p53*, *APC*).

Biologické chování karcinomů štítnice, jejich průběh, prognóza i odpověď na léčbu závisí na histologickém typu karcinomu :

- **Diferencované** (80 – 85 %), vycházejí z epitelu lalůček a dělí se na formy **papilární** (pomalu rostoucí, se značnou tendencí k lokálním recidivám a metastazování lymfatickou cestou – zejména do krčních uzlin), **folikulární** (metastazující krevní cestou, nejčastěji do kostí nebo plic), **smíšené**.
- **Anaplastické** (4 – 5 %), velmi záhy metastazující krevní i lymfatickou cestou, jejich prognóza je špatná.
- **Medulární**, vychází z parafolikulárních buněk. Biologická povaha a často i morfologický obraz se podobají karcinoidu. Na vzniku se podílí alterace protoonkogenu *ret*, který je zodpovědný za vznik syndromu MEN. 65 – 70 % se vyskytuje ve sporadické formě, 30 – 35 % má hereditární původ (manifestace v rámci syndromu MEN-II).

1.7 Zhoubné nádory kůže hlavy a krku C 44 - 43

Nejčastějšími malignitami kůže jsou **karcinomy**. Dále se zde vyskytují **sarkomy, maligní melanom, maligní lymfomy a metastázy** jiných primárních tumorů.

Vznik karcinomů je přisuzován genetickým poruchám, vznikajícím účinkem různých karcinogenů. Nejvýznamnějšími z nich je UVB záření, dále ionizující záření a infekce HPV. Náchylnost k jejich vzniku může být též geneticky podmíněna. Z hlediska histologického se jedná zejména o :

- **Bazaliom**

Vychází z buněk epidermis a z terminálního folikulu. Častěji se vyskytuje u mužů chronicky exponovaných slunečnímu záření, většinou na kůži obličeje.

Infiltruje a destruuje okolní tkáň, nemá tendenci k metastazování. Bazaliomy větších rozměrů často recidivují.

- **Spinaliom**

Vychází z keratinocytů. Vzniká často na podkladě aktinické keratózy a postupně přechází v destruktivně rostoucí nádor s tendencí k metastazování zejména lymfatickou cestou. Nicméně časté je i perineurální šíření. Incidence se odhaduje na 11 případů na 100 000 obyvatel. V kancerogenezi se uplatňují chemické látky jako arsen či polycyklické uhlovodíky. Nejvýznamnější je však vliv UV záření. Určitým rizikovým faktorem vzniku je i dříve poškozená kůže (jizvy po popáleninách, v místě ozářené kůže,...).

- **Maligní melanom**

Jedná se o nádor neuroektodermálního původu, vycházející z melanocytů. V naprosté většině se vyskytuje v kůži. Incidence celosvětově dramaticky stoupá. Geograficky je nejvyšší výskyt u bělošské populace v Austrálii a na Novém Zélandě. Vysokou incidenci vykazují i státy severní Evropy s převahou obyvatelstva nordického a keltského typu. Incidence v ČR v roce 1998 činila 11,1 u mužů a 11,8 u žen na 100 000 obyvatel (8). Jeho výskyt se posunuje do mladších věkových kategorií. Etiologie maligní transformace melanocytů není přesně známa. Významně se zde ale uplatňuje UV záření (množství a velikost jednotlivých excesů pobytu přímému slunci se uplatňuje více než rozložená kumulativní dávka!). Nejvyšší riziko vzniku mají jedinci s fototypem kůže I a II. V patogenezi jsou významné i genetické faktory. Svědčí o tom familiární výskyt melanomu a dysplastických névů. Kožní forma má několik klinicko – histologických variant :

- **Lentigo maligna melanoma (4 – 10%)**

Téměř výhradně vzniká v ložisku prekancerózy lentigo maligna (zejména v oblasti hlavy a krku). Vyskytuje se nejčastěji po 55. roce věku. Jde o velmi pomalu rostoucí formu.

- **Superficiálně se šířící melanom (65 – 75%)**

Horizontální fáze růstu trvá měsíce až roky. Po určité době dochází k vertikálnímu růstu, tvorbě nodularity a metastázování.. Prekurzorem může být dysplastický či junkční névus. Výskyt je nečastější v 5.dekádě.

➤ **Nodulární melanom** (15 – 30%)

Od počátku rostoucí nádor s vysokou pravděpodobností metastazování po celou dobu růstu. Může vznikat v prekurzorové lézi nebo na intaktní kůži.

➤ **Amelanotické formy** (1 – 7%)

1.8 Maligní lymfomy hlavy a krku

Jedná se o primárně extranodální non-Hodgkinské formy, tvořící velmi heterogenní skupinu. :

- **Lymfomy Waldeyerova okruhu**

- **Lymfomy nosní dutiny**

Postihují častěji muže než ženy. Jedná se zejména o buněčné fenotypy T nebo NK s angiocentrickým a angioinvasivním rysem, s nekrózami a destruktivním růstem do okolí.

- **Lmfomy paranazálních sinů**

Vycházejí většinou z B řady, s častým sekundárním postižením CNS.

- **Lymfomy slinných žláz**

Nejvíce postihují příušní žlázu, často jim předcházejí příznaky Sjogrenova syndromu.

- **Orbitální a okulární lymfomy**

- **Lymfomy štítné žlázy**

Nejvíce postiženou skupinou jsou starší ženy, které prodělaly Hashimotovu thyreoiditidu (13).

2. Rizikové faktory vzniku nádorů hlavy a krku

2.1 Etiopatogeneze nádorového procesu (kancerogeneze)

Nádorové onemocnění lze charakterizovat jako neregulovaný růst buněk o autonomní povaze buněčné proliferace spojený s poruchou kontrolních mechanismů a s alterací buněčné diferenciaci. Nekontrolovaný růst vede ke zvětšení takto postižené tkáně, která může stlačovat okolní struktury, nebo postupně invazi do okolních struktur a k metastazování (8).

2.1.1 Etapy maligní transformace

Kancerogeneze probíhá v 5 relativně dobře charakterizovaných etapách :

- **Iniciace** - zahájení procesu účinkem zevních i vnitřních faktorů, při kterém dochází ke genetické poruše (může zůstat bez funkčních následků po řadu let).
- **Promoce** – za spoluúčasti dalších podnětů (promotorů) dochází k dalšímu vývoji, objevují se poruchy diferenciaci (v klinickém obraze nacházíme karcinoma in situ). Sama o sobě však není schopna vyvolat nádorový proces (navazuje na iniciaci).
- **Transformace** (konverze) – zásadním způsobem se mění fenotyp buněk a vzniká maligní klon.
- **Progrese** – transformované buňky ztrácejí schopnost odpovídat na regulační mechanismy, dochází k lokálnímu růstu nádoru.
- **Metastazování** – šíření nádoru mimo prvotní ložisko.

Kancerogenní faktory, podílející se na vzniku nádoru, jsou značně různorodé. Dělíme je na :

- **Fyzikální** – záření (ionizující, UV), azbestová vlákna, chronické dráždění při dlouhodobé mechanické iritaci,...
- **Chemické** – **exogenní** : těžké kovy (Cd, Pb,...), arzen, polycyklické aromatické uhlovodíky (dehet, tabákový kouř), nitrosaminy, ...
  - **endogenní** : steroidní hormony (estrogeny, androgeny)
- **Biologické** – viry (DNA, RNA)
  - bakterie (*Helicobacter pylori*)
  - parazité (schistosomy)

Jejich společnou vlastností je působení genetických změn, na jejichž podkladě dochází k **aktivaci onkogenů** a **inaktivaci antionkogenů** (tumor supresorových genů). Onkogeny prostřednictvím svých proteinových produktů (onkoproteinů) působí transformaci buňky. Jedná se o patologicky alterované varianty normálních buněčných genů (protoonkogenů), které za fyziologických okolností kontrolují buněčnou proliferaci a diferenciaci. Jejich produkty jsou tvořeny buď ve zvýšeném množství nebo jsou kvalitativně odlišné a jeví zvýšenou aktivitu. Antionkogeny prostřednictvím svých proteinových produktů omezují buněčnou proliferaci. Ztráta jejich funkce je důsledkem mutace příslušného genu a projeví se usnadněnou buněčnou transformací. Kromě toho existuje ve všech buňkách systém kontroly replikace a opravných mechanismů DNA (**mismatch repair geny**). Jejich porucha usnadňuje maligní transformaci.

2.1.2 Genetická podmíněnost nádorových onemocnění

Dědičná nádorová onemocnění představují 1 – 5 % všech zhoubných nádorů (7). Zárodečné mutace v tumor - supresorových genech a „opravných“ genech jsou zodpovědné za dědičná nádorová onemocnění. Existují formy autosomálně dominantní, autosomálně recesivní a dědičné konstitucionální chromosomální anomálie. Pro autosomálně dědičná onemocnění byla Knudsonem vyslovena **teorie dvojího zásahu**. U nosiče zárodečné mutace dojde k úplnému vyřazení antionkogenu z funkce somatickou mutací či ztrátou zbývající „funkční“ kopie genu. Tato ztráta heterozygoty vede k nádorovému bujení.

Molekulárně biologické a cytogenetické studie ukázaly posloupnost genetických změn od preinvazivních forem až po formy invazivní. Chromozomální abnormality jsou provázány poruchami exprese důležitých regulačních proteinů. Jedná se zejména o mutace p21 a p53 (tuto mutaci lze prokázat u 60 – 70 % nádorů ORL oblasti). U invazivních forem přibývá abnormalit, objevuje se zvýšená exprese genu pro epidermoidní růstový faktor (EGRF) (12). Zmíněné změny korelují s postupně narůstající proliferací a agresivitou nádoru.

Vyšší náchylnost ke vzniku onemocnění je též zaznamenána u osob s HLA antigeny A2 a SIN-2 (7).

2.1.3 Nádorová imunologie

Nádorově transformované buňky se od normálních buněk organismu odlišují též změněným antigenním systémem. Jedná se zejména o expresi různých **nádorových neoantigenů**, které imunitní systém rozeznává jako cizí. Imunologické mechanismy jsou důležitou součástí pochodů, kterými se organismus brání vzniku zhoubného nádorového bujení. Příčiny jejich selhání jsou různorodé :

- **Vrozená imunitní nedostatečnost** pro genetickou poruchu.
- **Získaná imunitní nedostatečnost** – navozená léčbou
  - navozenou onemocněním
  - trvalé imunosupresivní působení kancerogenu
- **Imunotolerance** – ztráta antigenu MHC – I a zablokování efektorových mechanismů nutných pro imunitní odpověď.
- **Imunoselekce** – selekce antigenně chudých nádorových klonů, které dále proliferují.
- **Antigenní ochuzení** – ztráta specifického antigenu dříve, než se rozvine imunitní odpověď.
- **Oslepení lymfocytů** – nadměrné uvolnění antigenu může bránit cytotoxické reakci vazbou na receptory cytotoxických lymfocytů.
- **Enhancement** – antigenní determinanty nádorových buněk mohou být maskovány sérovými, netoxickými protilátkami. Nejsou tedy nalezeny imunokompetentními buňkami, které tak nemohou být imunizovány.
- **Působení imunokomplexů** – tvořeny nádorovým antigenem a specifickou protilátkou. Mohou působit jako blokuující protilátky a inhibovat makrofágy, jsou-li jimi fagocytovány.
- **Proklouznutí nádoru** – nádorové buňky nemusejí být zpočátku dostatečným signálem pro vyvolání imunitní odpovědi a po dosažení určité velikosti populace není již vzniklá imunitní odpověď schopná tuto rozsáhlou populaci ovlivnit.

2.1.4 Nejčastější rizikové faktory spojené s rozvojem zhoubných nádorů hlavy a krku

Tabákové výrobky a alkohol jsou nejdůležitějšími a jednoznačně prokázanými rizikovými faktory vzniku zhoubných nádorů hlavy a krku, obzvláště pak dutiny ústní, oropharyngu, hypopharyngu a laryngu. Těžké kouření a nadměrné pití alkoholu způsobují změny dlaždicobuněčného epitelu charakteru prekancerózních lézí. Některé z nich dávají vzniku karcinomům. Podle American Cancer Society je 85 - 90 % rozvinutých zhoubných nádorů hlavy a krku způsobeno **tabákovými produkty**, jakými jsou cigarety, doutníky či tabák ke žvýkání. Kuřáci mají 6x vyšší riziko vzniku těchto nádorů oproti nekuřákům. **Abúzus alkoholu** dle American Cancer Society způsobuje zhoubné nádorové onemocnění hlavy a krku u 75 – 80 % pacientů. Zhodnocení individuálního efektu alkoholu je problematické, neboť většina alkoholiků je také těžkými kuřáky. Nicméně jeho kauzativní vztah k rozvoji zhoubného nádoru byl prokázán epidemiologickými daty u karcinomů dutiny ústní, laryngu a jícnu. Kromě jeho kancerogenního vlivu se zde uplatňuje i jeho toxický účinek a doprovodné stavy malnutrice, při kterých dochází k depleci esenciálních složek potravy, jež mají za následek podstatné zhoršení stavu imunity.

Osoby, užívající alkohol a tabákové výrobky současně, mají mnohem vyšší riziko (některé zdroje uvádějí až 100x) vzniku karcinomu v této oblasti než osoby, které buď pouze kouří nebo pouze užívají alkohol (13). Jejich kombinace nemá aditivní charakter, nýbrž multiplikační. Ačkoliv mají muži 2 – 3x vyšší riziko vzniku zhoubného nádoru hlavy a krku, což je dáno jejich častějším abúzem alkoholu a tabákových výrobků, ženy se jim incidencí těchto nádorů stále přibližují, neboť narůstá počet kuřáček i poživaterek alkoholu (13).

Tabulka č.1 **Kouření**

V cigaretovém kouři bylo zjištěno kolem 4 000 chemických látek, mezi nimiž kromě dráždivých látek najdeme i iniciátory, promotory a ko-karcinogeny nádorového procesu.	
Plynná fáze (92%) obsahuje :	orgánově nespecifické iniciátory (nitrosamin, hydrazin, vinylchlorid) a promotory (formaldehyd)
	ciliotoxický kyanovodík, acetaldehyd
Hmotná fáze (8%) obsahuje :	nespecifické (benz-a-pyren, 5-metylchrysen) i specifické (polycyklické aromatické uhlovodíky – jícen, plíce, pankreas, ledviny, MM) iniciátory, promotory (prchavé fenoly), ko-karcinogeny (katechol, naftaleny)
Riziko nádorového bujení je závislé na počtu vykouřených cigaret za den, počtu kuřáckých let, na hloubce inhalace a věku, kdy daná osoba začala kouřit.	

Prekancerózy, které vedou k malignímu zvratu v oblasti hlavy a krku, představují nejčastěji **leukoplakie** (riziko maligní transformace 1,6 – 6 %), **erytroplakie**, **erytroleukoplakie** a **anemické epiteliální léze** (Hunterova glossitis či sidorepenická dysfagie jako součást syndromu Plummer – Vinson).

UV záření v pásmu vlnové délky B má kancerogenní a imunosupresivní účinky. Způsobuje většinu zhoubných nádorů rtu.

Některé karcinomy hlavy a krku mají **virovou etiologii**. Jedná se zejména o **HSV-1**, **HPV** (16 a 18) a **EBV**. DNA HPV byla detekována ve tkáni orálních karcinomů a karcinomů tonzil. Narůstající incidence HPV způsobených zhoubných nádorů dutiny ústní je spojena s rostoucí sexuální promiskuitou ve světě. EBV infekce je asociována s nasopharyngeálním karcinomem, který se endemicky vyskytuje v oblasti Středomoří a Dálného Východu. Zde mohou sloužit měřené titry EBV protilátek jako metoda screeningového programu u rizikové populace. Kromě EBV je častým původcem tohoto karcinomu vysoký obsah nitrátů v potravě místních obyvatel (prosolené maso a ryby), jejíž tepelnou úpravou se uvolňují kancerogenní nitrosaminy.

U karcinomů kůže, slinných žláz a žlázy štítné se jako rizikový faktor uplatňuje nadměrná **expozice Rtg-záření** za účely diagnostickými či terapeutickými.

Jiné možné rizikové faktory představují **orální malhygienu** a **chronické mechanické dráždění** zubními náhradami, **inhalace azbestu** a **dřevěného prachu**, **nedostatečná výživa** (zejména nedostatek ovoce a zeleniny ve stravě, vedoucí ke **karenci vitamínu A**) a **terapie zasahující do funkce imunitního systému**.

Tabulka č.2 **Rizikové faktory zhoubných nádorů hlavy a krku**

Etiologie	Lokalita
Tabákové výrobky*	
Cigarety	Všechny nádory hlavy a krku
Dýmka	Rty, dutina ústní
Šňupací a žvýkáci tabák	Bukální sliznice
Alkoholické nápoje	
Alkohol	Všechny nádory hlavy a krku
Pracovní prostředí***	
Nikl, chrom	Dutina nosní, paranazální siny
Kožedělní průmysl	Paranazální siny
Dřevozpracovatelský průmysl	Paranazální siny
Azbest	Larynx
Zpracování kovů	Larynx
Virové	
HPV (16, 18)	Dutina ústní
HSV-1	Dutina ústní
EBV	Nasopharynx
Strava**	
Vitamin C, A a beta – karoten deficit	Všechny nádory hlavy a krku
Plummer – Vinson (Paterson – Kelly) syndrom	Dutina ústní, pharynx
Solí konzervované potraviny (maso, ryby)	Nasopharynx
Záření	
UVB	Dutina ústní
RTG (diagnostické, terapeutické)	Kůže hlavy a krku, slinné žlázy, štítná žláza

* též plíce, močový měchýř, slinivka, jícen (zejména v souvislosti s konzumací alkoholu), ledviny, děložní čípek, žaludek, leukémie

** též prso, tlusté střevo, prostata,

*** též mesotheliom

3. Duplicita nádorů u pacientů se zhoubnými nádory hlavy a krku

3.1 Teorie duplicitního výskytu

Pacienti s karcinomy hlavy a krku mají vysokou incidenci vzniku **sekundárně primární (duplicitní) léze**, průměrně se udává hodnota 2 – 3 % / rok (14). Klinicky tyto nové léze detekujeme buď **simultánně (synchronně)** s primární lézí nebo po určité době (**metachronně**) od objevení se primární léze. Toto pozorování odráží koncept „mnohočetných postižených sliznic“, či „**plošné kancerogeneze**“ („field of carcinogenesis“), který je založený na hypotéze **prolongované expozice karcinogenům**, vedoucí k nezávislé transformaci mnoha epitelálních buněk na několika vzdálených místech (13). Tyto transformované buňky dávají vzniku geneticky nezávislým mnohočetným nádorům.

Alternativou k této hypotéze je teorie **společného transformovaného klonu**, který se šíří skrze mukózu a dává vzniku topograficky odlišným, ale geneticky příbuzným mnohočetným nádorům (13). Tuto teorii podporují i nedávné molekulární studie.

3.2 Studie sekundárně primárních nádorů u pacientů s malignitou v oblasti hlavy a krku hospitalizovaných ve FNKV

Tato studie byla založena na sběru dat o pacientech kliniky onkologie a otorhinolaryngologie FNKV. Od roku 1990 do roku 2005 bylo ve FNKV na těchto odděleních hospitalizováno 649 pacientů se zhoubným nádorovým bujením v oblasti hlavy a krku (diagnózy MKN C 00 – C 14, C 30 – 32, C 73, C 76 – 80, C 430 - 434, C 440 – 444). Ke vzniku duplicitního nádoru došlo u 84 pacientů (12,9 %), z toho počet postižených mužů byl 61 (9,4 %) a žen 23 (3,5 %). Poměr muži ženy činil 2,65. Triplicitní výskyt byl zaznamenán u 6 pacientů (0,92 %) a ve všech těchto případech šlo pouze o samé muže. Ze zhoubných nádorů hlavy se nejčastěji vyskytoval karcinom laryngu (27), tonzily (13) a příušní žlázy (12). Z duplicitních nádorů se vyskytoval nejčastěji karcinom plic (14), zhoubné nádory kůže (9) a ledvin (8). Nejčastější duplicitní kombinací byl primární karcinom laryngu a sekundárně primární

karcinom plic (8), což je vysvětlitelné jejich kauzálním vztahem s prokázaným rizikovým faktorem – kouřením.

Tabulka č.4 **Přehled sledovaných diagnóz**

Sledované diagnózy :	
C00	Zhoubný novotvar rtu
C01	Zhoubný novotvar kořene jazyka
C02	Zhoubný novotvar jiných a neurčitých částí jazyka
C03	Zhoubný novotvar dásně
C04	Zhoubný novotvar ústní spodiny
C05	Zhoubný novotvar patra
C06	Zhoubný novotvar jiných a neurčitých částí úst
C07	Zhoubný novotvar příušní žlázy
C08	Zhoubný novotvar jiných a neurčitých slinných žláz
C09	Zhoubný novotvar mandle
C10	Zhoubný novotvar orofaryngu
C11	Zhoubný novotvar nazofaryngu
C12	Zhoubný novotvar pyrifonního sinu
C13	Zhoubný novotvar hypofaryngu
C14	Zhoubný novotvar jiných a nepřesně určených lokalizací tru, ústní dutiny a hltanu
C30	Zhoubný novotvar nosní dutiny a středního ucha
C31	Zhoubný novotvar vedlejších dutin
C32	Zhoubný novotvar hrtanu
C73	Zhoubný novotvar štítné žlázy
C76	Zhoubný novotvar jiných a nepřesně určených lokalizací
C77	Sekundární a neurčený zhoubný novotvar mízních uzlin
C78	Sekundární zhoubný novotvar dýchací a trávicí soustavy
C79	Sekundární zhoubný novotvar jiných lokalizací

C80	Zhoubný novotvar bez určení lokalizace
C430	Zhoubný melanom rtu
C432	Zhoubný melanom ucha a zevního zvukovodu
C433	Zhoubný melanom jiných a neurčených částí obličeje
C434	Zhoubný melanom vlasové části hlavy a krku
C440	Jiný ZN- kůže rtu
C442	Jiný ZN- kůže ucha a zevního zvukovodu
C443	Jiný ZN- kůže jiných a neurčených částí obličeje
C444	Jiný ZN- kůže vlasové části hlavy a krku

Tabulka č.5 **Přehled zaznamenaných multiplicit u pacientů onkologického a ORL oddělení FNKV**

Sběr dat od roku 1990 do roku 2005	649 pacientů se zhoubným nádorem hlavy a krku	Duplicita 84 (12,9 %) *	Muži 61 (9,4 %)
			Ženy 23 (3,5 %)
		Triplicita 6 (0,92 %)	Muži 6 (0,92 %)

* poměr muži ženy 2,65

Tabulka č.6 **Přehled zachycených zhoubných nádorů**

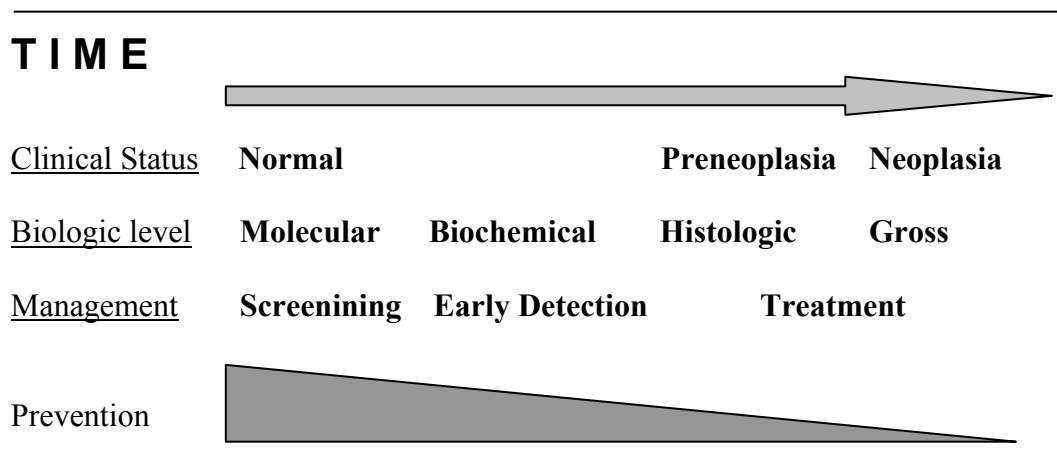
Typy nádorů dle lokalizace :		Nejčastější duplicity :	
Primární nádor :	Sekundární nádor :	Primární nádor :	Sekundární nádor :
hrtan (27)	plice (14)	hrtan a :	plice (8)
tonsila (13)	kůže (9)		ledviny (3)
parotis (12)	ledvina (8)		prostata (3)
jazyk (8)	močový měchýř (7)		hematologické malignity (3)
pharynx (6)	hematologické malignity (6)		močový měchýř (2)
zevní zvukovod, boltec (4)	prostata (5)		pharynx (2)

spodina dutina ústní (3)	maligní melanom (4)		mozek (1)
vedlejší dutiny nosní (2)	mamma (4)		štítná žláza (1)
patrový oblouk (1)	pharynx (4)		střevo (1)
plíce (1)	jazyk (3)		jícen (1)
kůže (1)	karcinom dělohy (3)		měkké patro (1)
močový měchýř (1)	štítná žláza (2)		jazyk (1)
sarkom měkkých tkání (1)	jícen (2)		tonsila (1)
vchod do dutiny nosní (1)	larynx (2)		
submandibulární žláza (1)	penis (2)		
zhoubný nádor jiných, nepřesně určených lokalizací (1)	colon (2)		
	měkké patro (1)		
	zevní zvukovod (1)		
	rhabdomyosarkom (1)		
	VDN (1)		
	tu mozku (1)		
	tonsila (1)		

3.3 Prevence zhoubných nádorů v oblasti hlavy a krku

Protože mnoho karcinomů hlavy a krku vzniká po prolongované expozici známým rizikovým faktorům, může být jejich rozvoj ovlivněn preventivními opatřeními. Prevence je tedy nejvhodnějším způsobem jejich terapie. Je však nutné upozornit na fakt, že u některých lidí se zhoubnými nádory hlavy a krku

zjevně neprokážeme tyto rizikové faktory. V těchto případech nám nezbývá nic jiného, než se zaměřit na metody sekundární prevence – aktivní přístup k detekci sekundárně primárních malignit.

Obrázek č.3 **Multilevel perspective of cancer evaluation and management** (12).

Primární prevence si klade za cíl odstraňovat nebo omezovat možné příčiny vzniku nádorového onemocnění. Opírá se nejen o nové poznatky v etiopatogenezi nádorového procesu, ale bere v úvahu i výsledky epidemiologických studií.

Sekundární prevence spočívá ve vyhledávání a sledování rizikových jedinců či skupin v populaci, ve vyhledávání prekanceróz. Slouží k tomu důsledné preventivní prohlídky.

Terciární prevence představuje sledování nemocných s vyléčeným nádorovým onemocněním s cílem včas odhalit recidivu nebo relaps onemocnění. K jejímu zajištění významně přispívá dispenzarizační péče.

3.3.1 Kouření a alkohol

Kouření a alkohol představují jednoznačně prokázané rizikové faktory vzniku zhoubných nádorů v oblasti hlavy a krku. Riziko rozvoje karcinomu v oblasti hlavy a krku je u kuřáků 5 – 35x větší než u nekuřáků, u osob požívajících alkohol přibližně 2-5x vyšší než u abstinentů (12). Studie ukazují, že pokračující kouření i po diagnóze malignity v této oblasti zvyšuje riziko

opakování, komplikací při terapii a rozvoje sekundárně primárního nádoru. Navíc snižuje všeobecné přežití pacientů. Důležitým krokem je tedy eliminovat tyto rizikové faktory, neboť patří do skupiny plně ovlivnitelných. Při kontaktu s pacientem je nutné poukázat na tato oprávněná rizika, aby si uvědomil jejich závažnost ve vztahu k jeho onemocnění, a aktivně mu pomáhat s jejich eliminací.

3.3.2 Význam chemoprevence deriváty vitamínu A

Dle velkého množství studií je pravděpodobné, že potrava s vysokým obsahem **vitamínu A** a **karotenoidů** chrání proti řadě **zhoubných epitelálních tumorů** (5). V potravě se vyskytuje ve 2 formách - jako vitamín A (retinol, estery retinolu) a provitamin A (karotenoidy, v těle konvertované na vitamín A).

Chemoprevence byla definována Spornem jako pokus o zvrácení, potlačení či zabránění procesu karcinogeneze až do stádia invazivního karcinomu (12).

S tímto cílem bylo zkoušeno podávání vysokých dávek **13 – cis – retinové kyseliny** (13-cRA), která dle některých studií redukovala frekvenci sekundárně primárních malignit u pacientů se zhoubným nádorem hlavy a krku (12). Během následného sledování pacientů, kteří brali po dobu jednoho roku vysoké dávky 13-cRA, se nevyvinul s kouřením asociovaný karcinom v oblasti hlavy a krku oproti těm, kterým bylo podáváno placebo (12). Nicméně tito pacienti museli snášet podstatný **toxický efekt vysokých dávek 13-cRA**, který byl důvodem nutnosti redukovat dávku.

Tento efekt zahrnuje nežádoucí účinky :

- **Nehematologické - mukokutánní** (cheilitis, konjunktivitis, kožní eflorescence)

chřipkovité příznaky (únava, artralgie, myalgie, přechodná teplota či bolest hlavy)

anorexie, úbytek tělesné hmotnosti

mírná až střední **hypertriglyceridémie**

periferní neuropatie (parestázie typu necitlivosti nebo naopak brnění)

možné oční projevy (poruchy vizu na podkladě středně těžké optické neuritidy)

- **Hematologické** – obvykle mírné

Nízké dávky 13-cRA se zkoušejí i u pokročilých dlaždicobuněčných karcinomů hlavy a krku. Užívají se v **kombinaci s interferonem (IFN)** a **vitamínem E** (tokoferol).

Retinoidy (RA) a interferony mají **synergistický efekt v modulaci buněčné proliferace, diferenciaci, apoptózy** a dále i **angiogenezi**. RA ovlivňují expresi IFN, které mohou způsobit up-regulaci nukleárních receptorů pro RA. RA i IFN přímo regulují transkripci genu p21 prostřednictvím jeho regulačních faktorů. Produkty genu p21 jsou zodpovědné za kontrolu buněčné proliferace a diferenciaci. Protože IFN má antiangiogenní efekt, který se umocňuje kombinací s 13-cRA, byla zde vyslovena hypotéza, že jejich současné podání omezuje nádorovou neovaskularizaci.

Vitamín E má **chemopreventivní** účinek u nádorů hlavy a krku a navíc snižuje toxicitu 13-cRA. Jejich kombinace je obecně dobře tolerována. Zdá se být tedy slibná pro adjuvantní terapii lokálně pokročilých dlaždicobuněčných karcinomů hlavy a krku. Spolu s vitamínem A patří do skupiny **antioxidantů**, které chrání buněčné membrány před **lipoperoxidací** a tvorbou **volných kyslíkových radikálů**.

3.3.3 Nesteroidní antirevmatika (COX – 2 inhibitory) jako chemoprevence nádorů hlavy a krku

Bylo pozorováno, že u nemocných s revmatoidní artritidou, kteří pravidelně užívali antirevmatika, byla nižší incidence kolorektálního karcinomu (8). Nadprodukce COX – 2 (cyklooxygenáza 2.typu, inducibilní cyklooxygenáza) hraje důležitou roli u rakoviny tlustého střeva, což prokázaly následné klinické studie. Práce, jejíž autorem je Altorki et al, poukázala na progresivně stoupající nadprodukcí COX – 2 v procesu kancerogeneze i u zhoubných nádorů hlavy a krku (12). Ovlivnění této nadprodukce pomocí inhibitorů COX – 2 (např.celecoxib) je dalším z možných cílů preventivní i terapeutické intervence.

3.3.4 Genová terapie a malignity hlavy a krku

Inaktivace / mutace genu p 53 je poměrně častá u karcinomů hlavy a krku (60 – 70 % nádorů). Pokusně se využívají adenoviry jako nosiče potřebné

genetické informace, která je začleněna do hostitelského genomu a překládána do proteinového produktu ovlivňujícího diferenciaci a proliferaci buňky.

3.4 Kontrola rizik zhoubných nádorů

Tabulka č.7 Kontrola rizik zhoubných nádorů

1.krok	Anamnéza se zaměřením na zhoubný nádor	Rodinná anamnéza (výskyt zhoubných nádorů v rodině, výskyt familiárních prekancerózních stavů)
		Osobní anamnéza (prodělané malignity či prekancerózní stavy, rizikové faktory, životní styl)
		Pracovní anamnéza (výskyt kancerogenů na pracovišti)
2.krok	Vyšetření se zaměřením na zhoubný nádor	
3.krok	Screeningové testy	Osoby s rizikovými faktory v osobní nebo rodinné anamnéze je nutno pravidelně a cíleně sledovat.
4.krok	Poradit pacientovi, jak snížit riziko	Kouření, stravování, slunění, samovyšetření, preventivní prohlídky

Souhrn

Nádory hlavy a krku patří mezi nejvíce agresivní malignity s vysokou incidencí zakládání metastáz. Mnohočetné nádory u pacientů s karcinomy v oblasti hlavy a krku mají vliv na jejich prognózu a dlouhodobé přežívání, které nepříznivě ovlivňují. Tato práce použila soubor pacientů onkologické a otorhinolaryngologické kliniky FNKV, který obsahoval 649 pacientů se zhoubným nádorem hlavy a krku, léčených na těchto klinikách v letech 1990 – 2005. U 84 pacientů byl diagnostikován sekundárně primární nádor a v 6 případech šlo o triplicitní výskyt. Častěji byli postiženi muži než ženy. Tato práce se zabývá vývojem mnohočetných zhoubných nádorů u pacientů s karcinomy v oblasti hlavy a krku, jejich hlavními rizikovými faktory a možnostmi jejich prevence. Je nutné pamatovat v rámci diagnostiky na vysokou incidenci mnohočetných nádorů u pacientů se zhoubnými tumory v ORL oblasti a aktivně přistupovat k detekci sekundárně primárních malignit, které mají zásadní vliv na prognózu a dlouhodobé přežívání pacientů. Vedoucí příčinou smrti u pacientů s karcinomem hlavy a krku je totiž rozvinutí sekundárně primární malignity.

Summary

Head and neck cancers are the most aggressive malignities with a high incidence of metastasis. Multiple tumors in patients with carcinomas in the region of head and neck influence their prognosis and long – time survival. These tumors make them much worse. This seminary essay works with a group of patients of oncologic and ENT ward in FNKV. This set contains 649 patients with head and neck malignity. The patients were treated in the years of 1990 – 2005 in FNKV. 86 patients had a secondary primary tumor and in 6 cases a triplicity occurred. Men were affected more frequently than women. This seminary essay considers an etiopatogenesis of multiple head and neck cancers, their major risk factors and a possibility of their prevention. It is very important to remember high incidence of multiple tumors in the patients with head and neck cancers in a process of diagnosis. We have to detect actively secondary primary malignities because they have important influence on a prognosis and a long – time survival of patients. The main cause of death of patients with head and neck carcinomas is a progress of secondary primary tumor.

Závěr

Současná koncepce považuje rakovinu za geneticky podmíněnou chorobu, kde svou roli hraje i selhání funkce imunity lidského jedince. Postupným hromaděním mnoha mutací v genech dochází k transformaci buněk v nádorové, a pokud je nedokáže imunitní systém rozlišit a eliminovat, je proces kancerogeneze nastartován. Zvýšený zájem je věnován genu p53, neboť se stal předmětem molekulárně genetického výzkumu dlaždicobuněčného karcinomu.

Nádory hlavy a krku patří mezi nejvíce agresivní malignity s vysokou incidencí zakládání metastáz i vysokou incidencí zakládání sekundárně primárních nádorů. Prokázanými rizikovými faktory vzniku mnohočetných zhoubných nádorů je kouření a alkohol. V úvahu však musíme vzít i jejich vztah k pracovním podmínkám.

Jsou vytvořeny dvě teorie vzniku multiplicit. První z nich je teorie plošné kancerogeneze, druhou je teorie společného klonálního původu.

Mnohočetné nádory u pacientů s karcinomy v oblasti hlavy a krku mají vliv na jejich prognózu a dlouhodobé přežívání, které nepříznivě ovlivňují. Vzhledem k vysoké incidenci mnohočetných zhoubných nádorů u pacientů s nádory této oblasti je nutné pamatovat na tuto skutečnost v rámci diagnostiky a aktivně přistupovat k detekci sekundárně primárních nádorů. Pro úspěch léčby je důležitý koordinovaný onkologický tým. Svůj význam mají pravidelná sledování onkologických nemocných léčených pro karcinom ORL oblasti a vyšetření zaměřená na vyhledávání recidiv. Včasná diagnostika vícečetných malignit má zásadní vliv na úspěšnost onkologické léčby.

Seznam použité literatury

1. KOUTECKÝ, J. *Klinická onkologie*. 1.vydání. Praha : Avicenum, 1989. 320 s. ISBN 08-051-89
2. COTRAN, RAMZI S. *Robbins pathologic basis of disease*. 6th edition. Philadelphia : W.B. Saunders Company, 1999. 1425 pp. ISBN 0-7216-7335-X
3. FOLSH, U.R. *Patologická fyziologie*. 1.české vydání. Praha : Grada Publishing a.s., 2003. 588 s. ISBN 80-247-0319-X
4. PROVAZNÍK, K. a kol. *Manuál prevence v lékařské praxi- I.Prevence poruch a nemocí*. 2.vydání. Praha : Fortuna, 1994. 144 s. ISBN 80-7168-387-6
5. PROVAZNÍK, K. a kol. *Manuál prevence v lékařské praxi- II.Výživa*. 1.vydání. Praha : Fortuna, 1995. 104 s. ISBN 80-7168-227-6
6. PROVAZNÍK, K. a kol. *Manuál prevence v lékařské praxi- VII.Doporučené preventivní postupy v primární péči*. 1.vydání. Praha : Fortuna, 1995. 56 s. ISBN 80-7071-135-3
7. NOVOTNÝ, J., VÍTEK, P., PETRUŽELKA, L. *Klinická a radiační onkologie pro praxi*. 1.české vydání. Praha : Triton s.r.o., 2005. 308 s. ISBN 80-7254-736-4.
8. KLENER, P. *Klinická onkologie*. 1.vydání. Praha : Galén, 2002. 686 s. ISBN 80-7262-151-3
9. KLASS, C. M., SHIN, D. M., KHURI, F. R. New directions in chemoprevention of head and neck cancer. In PERRY, M. C. *American society of clinical oncology: 2005 Educationel book*. Místo, Nakladatelství, 2005, pp.454 - 460
10. GRITZ, E. R., FINGERET, M. C., VIDRINE, D. J. Smoking cessation : A critical component of successful management of head and neck cancer. In PERRY, M. C. *American society of clinical oncology: 2005 Educationel book*. Philadelphia : W.B. Saunders Company, 2005, pp 461 – 465.
11. SHERMAN, E. J. Head and neck cancer : Surveillance after definitive treatment. In PERRY, M. C. *American society of clinical oncology: 2005 Educationel book*. Philadelphia : W.B. Saunders Company, 2005, pp.466 -471
12. MEYSKENS, F. L. Principles of cancer prevention. In HASKELL, Ch. M. *Cancer treatement*. Philadelphia : W.B. Saunders Company, 1995, pp.10 – 13
13. DIMERY, I. W. Head and neck cancer. In PAZDUR, R. *Medical oncology – A comprehensive review*. Philadelphia : W.B. Saunders Company, 1993, pp.397 - 406
14. JEŘÁBEK, L. Incidence duplicitních zhoubných nádorů v ORL oblasti a jejich možná etiopatogeneze. *Otorinolaryngologie a foniatrie*, 2001, roč. 50, č.1, s. 5 - 9.
15. LIPPMAN, S. M. et al.: Comparison of low-dose isotretinoin with beta carotene to prevent oral carcinogenesis [on-line]. 1993, vol.15, no.1 [cit. 22.9.2006]. Dostupné z <http://www.content.nejm.org/cgi/content/full/328/1/15>.
16. HONG, W. K. et al.: Prevention of second primary tumors with isotretinoin in squamous-cell carcinoma of the head and neck [on-line]. 1990, vol.20, no.12 [cit. 22.9.2006]. Dostupné z <http://content.nejm.org/cgi/content/abstract/323/12/795>

Příloha 1

Tabulka č.8 TNM klasifikace karcinomu rtu a dutiny ústní

T – Primární nádor	
TX	Primární nádor nelze hodnotit
T0	Bez známek primárního nádoru
Tis	Karcinom in situ
T1	Nádor 2 cm nebo méně v největším rozsahu
T2	Nádor větší než 2 cm, ne však více než 4 cm v největším rozměru
T3	Nádor větší než 4 cm v největším rozměru
T4a	Ret : nádor narušuje kortikalis kosti, dolní aleolární nerv, spodinu dutiny ústní nebo kůži brady či nosu
	Dutina ústní : nádor narušuje kortikalis kosti, hluboké / extraglosální svaly jazyka (mm.genioglossus, hyoglossus, palatoglossus, styloglossus), čelistní dutinu nebo kůži tváře
T4b	Nádor narušuje fossa infratemporalis, ploténky výběžku křídlového či bazi lební nebo obrůstá a.carotis interna
N – Regionální mízní uzliny	
NX	Regionální mízní uzliny nelze hodnotit
N0	V regionálních mízních uzlinách nejsou metastázy
N1	Metastáza v jediné stejnostranné mízní uzlině, 3 cm nebo méně v největším rozměru
N2a	Metastáza v jedné stejnostranné uzlině větší než 3 cm, ne však více než 6 cm v největším rozměru
N2b	Metastázy ve více stejnostranných mízních uzlinách, z nichž žádná není větší než 6 cm v největším rozměru
N2c	Metastázy v oboustranných či druhostranných mízních uzlinách, z nichž žádná není větší než 6 cm v největším rozměru
N3	Metastáza(y) v mízní uzlině větší než 6 cm v největším rozměru
M – Vzdálené metastázy	
MX	Vzdálené metastázy nelze hodnotit
M0	Nejsou vzdálené metastázy
M1	Vzdálené metastázy

Tabulka č.9 **Rozdělení podle stádií**

Stadium 0	Tis N0 M0
Stadium I	T1 N0 M0
Stadium II	T2 N0 M0
Stadium III	T3 N0 M0
	T1–3 N1 M0
Stadium IVA	T 1-3 N2 M0
	T4a N0-2 M0
Stadium IVB	Jakékoliv T N3 M0
	T4b jakékoliv N M0
Stadium IVC	Jakékoliv T jakékoliv N M1

Tabulka č.10 **TNM klasifikace karcinomu dutiny nosní a paranazálních dutin**

T – Primární nádor	
TX	Primární nádor nelze hodnotit
T0	Bez známek primárního nádoru
Tis	Karcinoma in situ
Dutina čelistní	
T1	Nádor je omezen na sliznici bez eroze či destrukce kosti
T2	Nádor způsobující erozi či destrukci kosti, včetně šíření do tvrdého patra a / nebo středního nosního průduchu, mimo šíření do zadní stěny čelistní dutiny a plotének kosti křídlovitého výběžku kosti klínové
T3	Nádor porušuje kteroukoliv z následujících struktur : kost zadní stěny dutiny čelistní, podkožní tkáň, spodinu nebo mediální stěnu orbity, fossa pterygoidea, sinus ethmoidales
T4a	Nádor porušuje kteroukoliv z následujících struktur : přední obsah očnice, kůži tváře, ploténky křídlovitého výběžku kosti klínové, ossa infratemporalis, lamina cribrosa, sinus sphenoidalis nebo sinus frontalis
T4b	Nádor porušuje kteroukoliv z následujících struktur : vrchol očnice, dura mater, mozek střední jámy lebeční, hlavové nervy (jiné než n.maxillaris),

	nazofarynx, clivus
Dutina nosní a dutina čichové kosti	
T1	Nádor je omezen na jednu sublokalizaci dutiny nosní nebo dutin čichových, s erozí či bez eroze kosti
T2	Nádor postihuje v jedné lokalizaci 2 sublokalizace nebo se rozšiřuje do přiléhající lokalizace v rámci nazoethmoidální oblasti, s erozí či bez eroze kosti
T3	Nádor se šíří do mediální stěny nebo spodiny očnice, do dutiny čelistní, patra či lamina cribrosa
T4a	Nádor porušuje kteroukoliv z následujících struktur : přední obsah očnice, kůži nosu nebo tváře, minimálně se šíří do přední jámy lební, ploténky křídlovitého výběžku kosti klínové, sinus sphenoidalis nebo sinus frontalis
T4 b	Nádor porušuje kteroukoliv z následujících struktur : vrchol očnice, dura mater, střední jámu lební, hlavové nervy (mimo n.maxillaris), nazofarynx, clivus
N – Regionální mízní uzliny	
NX	Regionální mízní uzliny nelze hodnotit
N0	V regionálních mízních uzlinách nejsou metastázy
N1	Metastáza v jediné stejnostranné mízní uzlině, 3 cm nebo méně v největším rozměru
N2a	Metastáza v jediné stejnostranné mízní uzlině větší než 3 cm, ne však více než 6 cm v největším rozměru
N2b	Metastázy ve vícero stejnostranných mízních uzlinách, žádná není větší než 6 cm v největším rozměru
N2c	Metastázy v oboustranných či druhostranných mízních uzlinách, žádná není větší než 6 cm v největším rozsahu
N3	Metastáza(y) v mízní uzlině větší než 6 cm v největším rozměru
M – Vzdálené metastázy	
MX	Vzdálené metastázy nelze hodnotit
M0	Nejsou vzdálené metastázy
M1	Vzdálené metastázy

Tabulka č.11 **Rozdělení dle stádií**

Stadium 0	Tis N0 M0
Stadium I	T1 N0 M0
Stadium II	T2 N0 M0
Stadium III	T1-2 N1 M0
	T3 N0-1 M0
Stadium IVA	T1-3 N2 M0
	T4a N0-2 M0
Stadium IVB	Jakékoliv T N3 M0
	T4b jakékoliv N M0
Stadium IVC	Jakékoliv T jakékoliv N M1

Tabulka č.12 **TNM klasifikace karcinomu faryngu**

T – Primární nádor	
TX	Primární nádor nelze hodnotit
T0	Bez známek primárního nádoru
Tis	Karcinoma in situ
Orofarynx	
T1	Nádor 2 cm nebo méně v největším rozsahu
T2	Nádor větší než 2 cm, ne však více než 4 cm v největším rozsahu
T3	Nádor větší než 4 cm v největším rozsahu
T4a	Nádor postihuje některou ze struktur : hrtan, hluboké / extraglosální svaly jazyka (m.genioglossus, hyoglossus, palatoglossus, styloglossus), m.pterygoideus medialis, tvrdé patro a dolní čelist
T4b	Nádor postihuje některou ze struktur : m.pterygoideus lateralis, ploténky výběžku klínovitého, laterální část nazofaryngu, bazi lební nebo obrůstá a.carotis
Nazofarynx	
T1	Nádor je omezen na nazofarynx
T2	Nádor se šíří do měkkých tkání
T2a	Nádor se šíří do orofaryngu a / nebo dutiny nosní, bez parafaryngeálního šíření
T2b	Nádor s parafaryngeálním šířením

T3	Nádor postihuje kostní struktury a / nebo paranazální dutiny
T4	Nádor se šířením intrakraniálním a / nebo s postižením hlavových nervů, fossa infratemporalis, hypofaryngu či orbity
Hypofarynx	
T1	Nádor je omezen na jednu sublokalizaci hypofaryngu a má 2 cm nebo méně v největším rozsahu
T2	Nádor postihuje více než jednu sublokalizaci hypofaryngu či okolní struktury nebo měří více než 2 cm, ne však více než 4 cm v největším rozměru, bez fixace hemilaryngu
T3	Nádor měří více než 4 cm v největším rozměru, nebo s fixací hemilaryngu
T4a	Nádor postihuje některou z následujících struktur : chrupavku štítnou / prstencovou, jazyčku, štítnou žlázu, jícen, centrální část měkkých tkání (prelaryngeální páskové svaly a podkožní tuk)
T4b	Nádor postihuje prevertebrální fascii, obrůstá a.carotis nebo postihuje struktury mediastina
N – Regionální mízní uzliny (orofarynx a hypofarynx)	
NX	Regionální mízní uzliny nelze hodnotit
N0	V regionálních mízních uzlinách nejsou metastázy
N1	Metastáza v jedné stejnostranné mízní uzlině, 3 cm nebo méně v největším rozsahu
N2a	Metastáza v jediném stejnostranné mízní uzlině větší než 3 cm, ne však více než 6 cm v největším rozměru
N2b	Metastázy ve vícero stejnostranných mízních uzlinách, žádná není větší než 6 cm v největším rozměru
N2c	Metastázy v oboustranných či druhostranných mízních uzlinách, žádná není větší než 6 cm v největším rozměru
N3	Metastáza(y) v mízní uzlině větší než 6 cm v největším rozměru
N – Regionální mízní uzliny (nazofarynx)	
NX	Regionální mízní uzliny nelze hodnotit
N0	V regionálních mízních uzlinách nejsou metastázy
N1	Jednostranné metastázy v mízní uzlině (mízních uzlinách), 6 cm nebo méně v největším rozměru, nad fossa supraclavicularis
N2	Oboustranné metastázy v mízní uzlině (mízních uzlinách), 6 cm nebo méně v největším rozměru, nad fossa supraclavicularis
N3	Metastázy v mízní uzlině (mízních uzlinách) o rozměru větším než 6 cm nebo ve fossa supraclavicularis

N3a	Metastázy v mízní uzlině (mízních uzlinách) o rozměru větším než 6 cm
N3b	Metastázy v mízní uzlině (mízních uzlinách) ve fossa supraclavicularis
M – Vzdálené metastázy	
MX	Vzdálené metastázy nelze hodnotit
M0	Nejsou vzdálené metastázy
M1	Vzdálené metastázy

Tabulka č.13 **Rozdělení dle stádií**

Orofarynx a hypofarynx		Nazofarynx	
Stadium 0	Tis N0 M0	Stadium 0	Tis N0 M0
Stadium I	T1 N0 M0	Stadium I	T1 N0 M0
Stadium II	T2 N0 M0	Stadium IIA	T2a N0 M0
Stadium III	T1-3 N1 M0	Stadium IIB	T1 N1 M0
	T3 N0 M0		T2a N0-1 M0
Stadium IVA	T1-3 N2 M0		T2b N0-1 M0
	T4a N0-2 M0		
Stadium IVB	T4b jakékoliv N M0	Stadium III	T1 N2 M0
	Jakékoliv T N3 M0		T2a-2b N2 M0
Stadium IVC	Jakékoliv T jakékoliv A M1		T3 N0-2 M0
		Stadium IVA	T4 N0-2 M0
		Stadium IVB	Jakékoliv T N3 M0
		Stadium IVC	Jakékoliv T jakékoliv N M1

Tabulka č.14 **TNM klasifikace karcinomu hrtanu**

T – Primární nádor	
TX	Primární nádor nelze hodnotit
T0	Bez známek primárního nádoru
Tis	Karcinoma in situ

Supraglottis	
T1	Nádor je omezen na jednu sublokalizaci supraglottis s normální pohyblivostí hlasivek
T2	Nádor postihuje sliznici více než jedné přilehlé sublokalizace supraglottis nebo glottis či oblast mimo supraglottis (sliznici kořene jazyka, valemuly, mediální stěnu piriformního sinu,...) bez fixace laryngu
T3	Nádor je omezen na larynx, s fixací hlasivky a / nebo postihuje jakoukoliv z následujících struktur : postkrikoidní oblast, preepiglotickou tkáň, paraglotický prostor a / nebo s menší erozí chrupavky štítné (vnitřní povrchové vrstvy)
T4a	Nádor prorůstá chrupavku štítnou nebo postihuje tkáň mimo larynx (tracheu, měkké tkáň krku včetně hlubokých / extraglosálních svalů jazyka – m.genioglossus, hyoglossus, palatoglossus, styloglossus -, páskové svaly, štítnou žlázu, jícen)
T4b	Nádor postihuje prevertebrální prostor, struktury mediastina nebo obrůstá a.carotis
Glottis	
T1	Nádor je omezený na jednu nebo obě hlasivky (může postihovat přední nebo zadní komisuru) s jejich normální pohyblivostí
T1a	Nádor je omezen na jednu hlasivku
T1b	Nádor postihuje obě hlasivky
T2	Nádor se šíří na supraglottis a / nebo subglottis a / nebo je narušena pohyblivost hlasivek
T3	Nádor je omezen na larynx s fixací hlasivek a / nebo postihuje paraglotický prostor a / nebo s menší erozí chrupavky štítné (vnitřní povrchové vrstvy)
T4a	Nádor prorůstá chrupavku štítnou nebo postihuje tkáň mimo larynx (trachea, měkké tkáň krku včetně hlubokých / extraglosálních svalů jazyka – m.genioglossus, hyoglossus, palatoglossus, styloglossus -, páskové svaly, štítnou žlázu, jícen)
T4b	Nádor postihuje prevertebrální prostor, struktury mediastina nebo obrůstá a.carotis
Subglottis	
T1	Nádor je omezen na subglottis
T2	Nádor se šíří na jednu nebo obě hlasivky s normální nebo narušenou pohyblivostí
T3	Nádor je omezen na larynx s fixací hlasivek

T4a	Nádor prorůstá chrupavku prstencovou nebo štítnou a / nebo postihuje tkáň mimo larynx (trachea, měkké tkáň krku včetně hlubokých / extraglosálních svalů jazyka – m.genioglossus, hyoglossus, palatoglossus, styloglossus -, páskové svaly, štítnou žlázu, jícen)
T4b	Nádor postihuje prevertebrální prostor, struktury mediastina nebo obrůstá a.carotis
N – Regionální mízní uzliny	
NX	Regionální mízní uzliny nelze hodnotit
N0	V regionálních mízních uzlinách nejsou metastázy
N1	Metastáza v jednostranné mízní uzlině, 3 cm nebo méně v největším rozměru
N2a	Metastáza v jedinné stejnostranné mízní uzlině větší než 3 cm, ne však více než 6 cm v největším rozměru
N2b	Metastázy ve více stejnostranných mízních uzlinách, žádná není větší než 6 cm v největším rozměru
N2c	Metastázy v oboustranných či druhostranných mízních uzlinách, žádná není větší než 6 cm v největším rozměru
N3	Metastáza(y) v mízní uzlině či uzlinách větší než 6 cm v největším rozměru
M – Vzdálené metastázy	
MX	Vzdálené metastázy nelze hodnotit
M0	Nejsou vzdálené metastázy
M1	Vzdálené metastázy

Tabulka č.15 **Rozdělení dle stádií**

Stadium 0	Tis N0 M0
Stadium I	T1 N0 M0
Stadium II	T2 N0 M0
Stadium III	T1-2 N1 M0
	T3 N0-1 M0
Stadium IVA	T1-3 N2 M0
	T4a N0-2 M0
Stadium IVB	T4b jakékoliv A M0
	Jakékoliv T N3 M0
Stadium IVC	Jakékoliv T jakékoliv N M1

Příloha 2 – Kazuistika

Jedná se o případ duplicitního výskytu karcinomu orofaryngu a bronchogenního karcinomu plic u muže, ročník 1948. Tento pacient v únoru 2004 navštívil svého obvodního lékaře pro dlouhodobé chřipkovité příznaky. ATB byla bez efektu. Byl tedy odeslán na ORL, kde mu byl diagnostikován karcinom orofaryngu. Pacient podstoupil bucopharyngectomii a hemimandibuloectomii s dissectio lnn colli 1.sin.radic.modif., pT4 pN3 M0. Histologicky se jednalo o dlaždicobuněčný karcinom s angioinvazí, grade 3, s postižením uzlin v oblasti II, III, V vpravo (8 uzlin pozitivních z celkového počtu 16). Následně absolvoval pooperační chemoradioterapii do radikální dávky. V rámci „follow up“ mu byl za 1,5 roku diagnostikován solitární ložiskový proces, zhodnocený jako druhý primární nádor. U pacienta byla provedena horní bilobektomie l.dx., pT3 p N0 M0. Histologicky se jednalo o středně diferencovaný dlaždicový rohovějící karcinom, G2, se známkami invazivního růstu až na pleuru. Pacient následně podstoupil 1 cyklus adjuvantní chemoterapie a byl indikován k následné aktinoterapii.

Otec pacienta zemřel v 67 letech na karcinom plic. Sám pacient je exkuřák (kouřil od 17 do 56 let, cca 20 cigaret denně) a dopřává si cca 2 piva týdně.